

УДК 343.12

ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДОКАЗУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Заклюка А. В.,

заступник начальника
державної фіскальної служби України в місті Київ;
здобувач кафедри кримінального процесу
Вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»

Анотація: Застосування нових методів боротьби з кримінальними правопорушеннями, зокрема з організованою, транснаціональною злочинністю, повинно бути застосовано на підставі використання нових досягнень науки, високих технологій, які за чинним законодавством отримали органи кримінальної юстиції. На підставі аналізу наукових точок зору автор пропонує надати теоретичну модель застосування технічних засобів у кримінальному провадженні та запропонувати окремі елементи механізму дії. На підставі аналізу практики застосування відео конференц зв'язку автором пропонується розробити теоретичну модель та механізм проведення відео конференції під час судового розгляду.

Ключові слова: докази, слідчий, суд, слідчі розшукові дії, негласні слідчі (розшукові) дії, відео конференція, технічні засоби, безпека.

Аннотация: Применение новых методов борьбы с уголовными преступлениями, в том числе организованной и транснациональной преступностью, следует применять на основе использования новой науки, высоких технологий, которые в соответствии с действующим законодательством являются органами уголовного правосудия. На основе научных мнений автор предлагает теоретическую модель, чтобы обеспечить использование технологии в уголовном процессе и предложит некоторые элементы механизма их действия. На основе практики использования видеоконференций автор предложил теоретическую модель и разработал механизм видеоконференции во время судебного разбирательства.

Ключевые слова: доказательства, следователь, суд, следователи следственного действия, скрытое расследователей (детектив) действий, видеоконференций, аппаратное обеспечение, безопасность.

Annotation: Application of new methods of combating criminal offenses including organized and transnational crime should be applied through the use of new science, high technology, which, in accordance with the current legislation is a criminal justice agency. On the basis of scientific opinions the author proposes a theoretical model to provide use of technology in criminal proceedings and propose some elements of the mechanism of action. On the basis of the practice of using videoconferencing author proposed to develop a theoretical model and mechanism videoconference during the trial.

Key works: evidence, the investigator, the court, investigators investigative action, covert investigative (detective) action, video conferencing, hardware, security.

Актуальність статті. Застосування нових методів боротьби з кримінальними правопорушеннями зокрема з організованою, транснаціональною злочинністю повинно бути застосовано на підставі використання нових досягнень науки, високих технологій, які за чинним законодавством отримали органи кримінальної юстиції. Чинний КПК України встановив правові та процесуальні положення проведення негласних слідчих (розшукових) дій у разі викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Інноваційні технології у кримінальному провадженні розроблені теорією кримінального процесуального права на підставі окремих практичних елементів, які визначені в оперативно розшукової діяльності оперативних підрозділів та застосовуються фахівцями в наукових областях технічного, радіофізичного, інформаційного та ін. галузей.

Мета статті. Теоретичні елементи процедури використання високих технологій, технічних засобів, збереження інформації, аудіо-відео контроль під час вчинення кримінального правопорушення у сфері кримінальної юстиції пов'язана з правовою недосконалістю не тільки вживання термінів, а в ряді випадків відсутністю методології та механізму технічного нововведення на ефективність кримінального провадження. Окремі технічні аспекти

їх застосування у кримінальному провадженні не закріплені в нормативно правових документах що, викликає труднощі їх застосування у практичній діяльності.

Таким чином необхідно визначити механізм застосування технічних засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та на стадії судового розгляду під час проведення процесуальних дій у режимі відео конференції.

Теоретичні розробки використання технічних засобів у кримінальному провадженні були предметом розгляду більшою частиною вчених криміналістів, тому що процедура застосування була обмежена кримінально процесуальним кодексом. Необхідно звернути увагу на таких вчених, як Ю.М. Грошевой, В.О. Коновалова, О.М. Ларін, М.А. Погорецький, М.В. Салтевський, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, С.В. Слінько та ін. [1-3; 6; 8].

Після вступу в дію чинного КПК України слідчий отримав можливість визначати результати застосування технічних засобів як фактичні данні та фіксувати їх у протоколі проведення слідчої дії як докази.

Виклад загального матеріалу. Приступаючи до розгляду питань, що стосуються застосування інноваційних технологій у кримінальному судочинстві, вважаємо спочатку звернутися до лінгвістичних визначень уживаних у цій сфері термінів. Це дозволить вибудувати логічно-

структуроване розуміння суті та змісту даного питання, розібратися з різноманітним технічним розробкам, застосовуваним на всіх стадіях кримінального процесу, виділивши з них найбільш перспективні, а також визначити їх роль і значення.

У тлумачних юридичних словниках широко вживається, в останні роки, визначення дефініції «інноваційні технології». Проаналізуємо складові категорії «технологія» для його визначення у кримінальному провадженні, на підставі якої сторона обвинувачення встановлює фактичні дані та докази, за допомогою яких особа, яка вчинила кримінальне правопорушення може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

Сучасні словники «інновація» встановлює від лат. «Novatio» - новація, нововведення з приставкою in, що вказує на новий напрям змін, комплекс заходів, спрямованих на впровадження у будь-яку сферу діяльності нових технологій, модернізації техніки, створення, використання, поширення нового засобу, процесу та ін.

У сфері кримінального провадження до таких нових введень слід віднести сучасні технічні засоби, за допомогою яких слідчий, оперативні підрозділи, за дорученням слідчого, отримують інформацію, яку фіксують за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Ця інформація зберігається, досліджується під час судового розслідування та за її допомогою встановлюються обставини кримінального правопорушення та вина підозрюваного, обвинуваченого.

Застосування технічних засобів у кримінальному провадженні постійно приділялася увага в криміналістичній літературі. Одні автори іменували високі технології як використання криміналістичної техніки. Ця тематика розглядалася С.М. Стахівським, М.В. Салтєвським, В.М. Тертишником та ін. [9, с. 35; 11, с. 221; 13, с. 78].

Інші надали подальший розвиток класифікації технічних засобів.

М.В. Салтєвський запропонував виділити два основних компоненти технічних засобів: загально технічні та техніко-криміналістичні засоби. При цьому до другого компонента він відносить методи застосування технічних засобів. Він вважав, що метод – категорія універсальна і застосовується у всіх галузях науково-технічного знання. Однак у технічній сфері вона трансформується в поняття «технологія», яке відображає специфіку способу її застосування [11, с. 156].

З цього висловлювання можна зробити висновок, що у чинному кримінальному процесуальному законодавстві регламентуються не технічні засоби, а процесуальний порядок їх застосування та доказове значення отриманих фактичних даних, які за допомогою процесуальної процедури їх фіксації та проведених досліджень визначаються як докази.

Його підтримав С.М. Стахівський. Він навіть деталізацію технічних засобів та визначив їх, як допоміжні у разі застосування різного виду експертиз: фоноскопічної, технічної, комп'ютерної, технологічної та ін. [9, с. 25].

М.В. Жогін, В.Г. Танасевич, А.Р. Ратінов, В.Г. Томін досліджуючи процесуальні аспекти використання технічних засобів у доказовій

діяльності запропонували систематизувати їх за місцем доказування; учасниках застосування, їх ролі під час доказування, на стадії досудового розслідування, стадії судового розгляду [2, с. 112; 12, с. 56].

О.М. Ларін, М.А. Погорецький пропонує критерієм класифікації технічних засобів інформаційну значимість результатів їх застосування, обґрунтовуючи тим, що поряд з іншим це дозволить визначити зміст поняття «технічні засоби», їх роль у процесі доказування, перспективи більш широкого їх застосування, потреби нормативного регулювання їх використання у сфері кримінального провадження [4, с. 74; 6, с. 177].

В.О. Коновалова, С.В. Слінько, В.М. Тертишник вважають, що теоретичне визначення поняття, класифікація, механізм дії технічних засобів у кримінальному провадженні відсутній [3, с. 78; 10, с. 56].

Після вступу в дію чинного Кримінального процесуального кодексу України науковий підхід до визначення технічних засобів змінився.

Науково-технічні засоби застосовуються для фіксації матеріальної інформації; використовуються як докази; за допомогою науково-технічних засобів отримана інформація може бути визнана, як самостійні джерела доказів після матеріальної фіксації.

На підставі аналізу наукових точок зору автор пропонує надати теоретичну модель застосування технічних засобів у кримінальному провадженні та запропонувати окремі елементи механізму дії.

Взявши за основу характеристику технічних засобів, їх новизну, технічні параметри, необхідність спеціальних знань для їх використання, доказове значення отриманих результатів, нормативне регулювання, можна провести їх узагальнену групування з подальшою систематизацією.

По-перше, технічні засоби, регламентовані нормами кримінально-процесуального законодавства: фото-, аудіо- та кіноапаратура, магнітофони, відеокамери, відео зв'язок та ін. По-друге, технічні засоби, що не мають прямого нормативного закріплення, але не суперечать закону: поліграф, стрес-детектори голосу, тензометричні платформи, демонстративна техніка та ін.

Механізм дії технічних засобів можна встановити виходячи з застосування спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації. Використання технічної апаратури, технічне обладнання, інструменти, пристосовані або запрограмовані для негласного отримання та реєстрації акустичної інформації; прослуховування телефонних переговорів; перехоплення та реєстрація інформації з технічних каналів зв'язку; контролю поштових повідомлень і відправлень; дослідження предметів і документів; отримання інформації з технічних засобів її зберігання, обробки і передачі.

Однак, залишається ряд питань, які потребують подальшої наукової і практичної опрацювання. По-перше, процесуальне законодавство передбачає використання технічних засобів, які мають формальний характер. Законом не визначено критерії допустимості інформації, отриманої за допомогою технічних засобів.

По-друге, нормативні положення процесуального закону допускають використання технічних засобів під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій, але механізм, процедурний порядок, способи застосування в окремих випадках суперечать нормам чинного КПК.

У ст. 84 КПК, що регламентує поняття доказів вказується, що доказ має вичерпний перелік носіїв інформації. Закріплення результатів у разі застосування технічних засобів у кримінальному провадженні передбачено главою 21 КПК. Однак, дефініція технічних засобів та носіїв інформації повинна відповідати вимогам і призначенню доказів у кримінальному провадженні. Універсальність понятійного апарату дозволить не тільки спростити впровадження інноваційних технологій, а також допоможе успішній боротьбі з новими проявами кримінальних правопорушень, наприклад кіберзлочинністю.

Необхідно зазначити, що застосування технічних засобів на стадії досудового розслідування має не тільки теоретичні положення, але і практичний досвід. На стадії судового розгляду механізм використання технічних засобів має своїм підґрунтям практику його застосування судами міжнародної юрисдикції.

У змісті в ст. 336 КПК визначено проведення процесуальних дій у режимі відео конференції під час судового провадження. Аналіз положень цієї статі надає підстави для визначення, що реалізація останніх новел кримінального процесуального закону у разі використання відео конференц зв'язку вже має напрацьовану правозастосовну практику, але не має теоретичного, наукового та методичного забезпечення. Відео конференц зв'язок – це нова технологія, яка вже знайшла широке застосування в різних сферах, таких як дистанційне навчання, оперативний контроль, безпека та ін.

Використання у кримінальному провадженні технології відео конференц зв'язку є однією з прогресивних новацій, який дозволяє удосконалювати міжнародне співробітництво у сфері надання правової допомоги. Воно значно скорочує фінансові та часові витрати.

Загальні положення судового розгляду, недоторканість особи у кримінальному провадженні були розроблені І.В. Михайловським, І.Л. Петрухіним. Вони вважали, що докази повинні бути отримані та підтверджені під час судового розгляду безпосередньо учасником кримінального провадження та без тиску [5; 7, с. 98]. Їх пропозиції були враховані та загальні положення визначені у судовому провадженні.

Судовий розгляд може здійснюватися у режимі відео конференції, у разі: неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

На підставі аналізу практики застосування відео

конференц зв'язку автором пропонується розробити теоретичну модель та механізм проведення відео конференції під час допиту свідка, експерта та ін. Обов'язковою умовою для проведення цієї слідчої дії є ухвала суду. Процедура проведення зазначеної конференції не повинна суперечити фундаментальним засадам кримінального провадження. Крім цього її результати повинні бути відображені у журналі судового засідання.

Механізм проведення відео конференції повинен включати такі положення: слухання проводяться безпосередньо або під керівництвом судді; суд повинен забезпечити допитаної особі, у разі необхідності, перекладача, захисника; особа має право на відмову від дачі показань; застосовані в судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечити належну якість зображення і звуку, дотримання засад гласності судового провадження, а також інформаційну безпеку.

Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити проведення відео конференції судового розгляду, поставити запитання та отримувати відповіді, реалізовувати процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки.

Висновок. У кримінальному провадженні повинні бути застосовані технічні засоби, за допомогою яких слідчий, оперативні підрозділи, за дорученням слідчого, отримують інформацію, яку фіксують за результатами проведення процесуальних, слідчих розшукових, негласних слідчих (розшукових) дій. Процесуальний порядок застосування технічних засобів та носіїв інформації повинен відповідати вимогам і призначенню доказів у кримінальному провадженні.

Судове провадження може здійснюватися у режимі відео конференції для необхідності забезпечення безпеки осіб; забезпечення оперативності судового провадження.

Механізм застосування технічних засобів у кримінальному провадженні повинен відповідати загальним правилам проведення процесуальних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грошевой Ю.М. Кримінальний процес України // Ю.М. Грошевой, В.М. Хотенець. – Х.: Право, 2000. – 487 с.
2. Жогин Н.В. Теория доказательств в советском уголовном процессе / Н.В. Жогин, В.Г. Танасевич, Г.М. Миньковский, А.Р. Ратинов, А.А. Эйман. под ред. Н.В. Жогина. – М.: Юрид. лит., 1973. – 510 с.
3. Коновалова В.Е. Версия: концепции и функции в судопроизводстве // В.Е. Коновалова. – Х.: Основа, 2000. – 210 с.
4. Ларин А.М. Доказывание на предварительном расследовании в советском уголовном процессе // А.М. Ларин. – М.: Юрид. лит., 1961. – 220 с.
5. Михайловский И.В. Основные принципы организации уголовного суда // И.В. Михайловский. – Томск, 1905. – 220 с.
6. Погорецкий М.А. Функциональные назначения оперативно-розыскной деятельности у кримінальному процесі // М.А. Погорецкий. – Х. Арпіз, 2007. – 575 с.
7. Петрухин И.Л. Неприкосновенность личности и принуждение в уголовном процессе // И.Л. Петрухин. – М.: Юрид. лит., 1989. – 160 с.
8. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса // М.С. Строгович. – М.: Юриздат НКЮ СССР, 1958. – 440 с.

9. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів // С.М. Стахівський. – К. Атака, 2009. – 64 с.
10. Слинько С.В. Теория доказательств // С.В. Слинько, В.М. Тертишник. – Х. Арциз, 1998. – 200 с.
11. Салтвевский М.В. Криминалистика / М.В. Салтвевский. – Х.: Основа, 1996. – 320 с.

12. Томин В.Г. Острые углы уголовного судопроизводства // В.Г. Томин. – М.: Юрид. лит., 1991. – 180 с.
13. Тертишник В.М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі // В.М. Тертишник. – Дніпропетровськ.: Дніпр. державний ун-т внутрішніх справ, 2002. – 350 с.

УДК 347.9

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

Мальський М. М.,

кандидат юридичних наук, адвокат,
асистент кафедри теорії та філософії права
Національного університету «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проведено дослідження правового та процесуального статусу суб'єктів транснаціонального виконавчого процесу, в тому числі шляхом їх класифікації за рядом критеріїв та визначення їх місця щодо суб'єктів виконавчого процесу та учасників виконавчого провадження.

Ключові слова: транснаціональний виконавчий процес, суб'єкти транснаціонального виконавчого процесу, класифікація суб'єктів.

Анотация: В статье проведено исследование правового и процессуального статуса субъектов транснационального исполнительного процесса, в том числе путем их классификации по ряду критериев и определения их места по отношению к субъектам исполнительного процесса и участникам исполнительного производства.

Ключевые слова: транснациональный исполнительный процесс, субъекты транснационального исполнительного процесса, классификация субъектов.

Annotation: The article provides the study of the legal and procedural status of subject of transnational enforcement process, inter alia by their classification on a number of criteria and determining their place comparably to the subjects of enforcement process and participants of enforcement proceedings.

Key words: transnational enforcement process, subjects of transnational enforcement process, classification of subjects.

Вступ. Визначення поняття, категорій, правового та процесуального статусу осіб, що беруть участь або впливають на результати виконавчого провадження, або ж права чи обов'язки яких змінюються внаслідок виконання рішення, є необхідною передумовою підвищення ефективності правового регулювання виконавчого процесу. Оскільки сам транснаціональний виконавчий процес є малодослідженим та недостатньо врегульованим на нормативному рівні, то дослідження суб'єктів такого процесу є не менш важливим, як для визначення правового та процесуального статусу таких, так і для глибокого дослідження процесу загалом.

На цьому етапі розвитку правової доктрини немає однакового наукового підходу щодо місця суб'єктів виконавчого процесу та учасників виконавчого провадження в системі права, що в першу чергу зумовлене відсутністю єдиних підходів щодо співвідношення виконавчого процесу та виконавчого провадження. Науковці також не єдині щодо ролі та місця окремих суб'єктів, зокрема, таких як суд, органи виконавчої служби, представники, заінтересовані особи, чи спеціальні суб'єкти, що залучаються до виконавчого провадження. Разом із цим, спільною для більшості дослідників є основна концепція, що полягає у визначенні категорії суб'єктів виконавчого процесу, як ширшої ніж

категорія учасників виконавчого провадження і такої, що включає в себе останню.

Дослідженням суб'єктного складу виконавчого процесу, зокрема учасників виконавчого провадження, займалися такі вчені як М. Авдюков, Ю. Гринько, П. Загорько, М. Штефан, А. Треушников, І. Морозова, М. Асадуллин, Ю. Гепп, Д. Валеев, О. Хотинська, М. Вукот, В. Худенко, Є. Ятченко та інші; процесуальне становище суб'єктів виконавчого процесу та їх співвідношення із учасниками виконавчого провадження, а також роль окремих суб'єктів досліджували С. Фурса, С. Щербак, Д. Глушкова, М. Вінциславська, Р. Ігонін, О. Верба-Сидор, С. Бочарова, Д. Малешин та інші. Разом із цим, дослідження **суб'єктів транснаціонального виконавчого процесу**, як і класифікація таких суб'єктів, в науковій думці поки не проводилося.

Закон України «Про виконавче провадження» не містить визначення суб'єктів виконавчого провадження чи суб'єктів виконавчого процесу, натомість містить визначення складу **учасників виконавчого провадження**, якими, згідно глави 7 Закону, є *державний виконавець, сторони, представники сторін, прокурор, експерти, спеціалісти, перекладачі, суб'єкти оціночної діяльності - суб'єкти господарювання*.

Як зазначає С. Фурса та С. Щербак, поняття «учасників виконавчого провадження» не є тотожним поняттю «суб'єктів виконавчого провадження»,